

KOBRÁK

1974

*"Szabadság"
"A. M. Népszava"*

Péntek, 1974 november 29

SZIKLAY ANDOR:

MAGYAR LÁBNYOMOK ...

Mint tó vízébe hajított kavics nyomán a gyűrűk, úgy fakadtak körültem magyar jelenségek egy 1944-beli katonai repülőuton, amelyet a libyai Benghazi-tól a marokkói Casablanca-ig kellett megtennem. Oran mellett, egy angol hadfelszerelési táborban, ahol valami hibát javítottak a még tökéletes állapotban is iszonyuan lármás „C-54”-unkon, Feldmarschall Rommel szétvert seregének egy fogságba esett magyar születésű utaszmérnökével, Mohr Ferenc nevűvel, ismerkedtem meg. Ki-és befutó gépek körüli munkára beosztott arabok felügyelőjének tették meg itt a sivatag szegélyén. „Delibláton nevelkedtem, kérem”, mondta, „de ennyi homok... hát ez igazán sok...” Tovább repülve, egy fiatal „G.I.”-unk ment végig a gépen s az előírásosan balmellen viselt kis névtáblán ezt láttam: „Kiraly”, ami ékezet nélkül is integet... Honnan való? Clevelandból. Véletlenül nem Sándor az édesapja neve? De igen... Tíz évvel előbb hallgattam meg Király Sándor kis hegedűs fiát egy este, aztán vele együtt játszottam el egy Dancla-duót... most a Szahara fölött találkoztam azzal a volt kisfiuval... Elmondta, hogy vágya, terve, a Cleveland Orchestra hegedűsei közé bekerülni, „ha valaha visszakérülünk ebből a felfordulásból...” (Visszakérült? És bekerült?)

Egy héttel később Casablanca egyik villanegyedében egy gazdag arab kereskedőnél vacsoraztunk néhányan: két szabadfrancia, egy szabadholland, egy szabadlengyel — „szabad”-ok, akiknek rab volt a hazája... amerikai részről rajtam kívül egy tengerészhadnagy, akit az asztalnál ismertem meg, McCarrens nevű. Ma már nemcsak elmondható, hanem többé nem is érdekes, hogy házigazdánk az O.S.S. egyik helyi ügynöke volt. A hosszú, széles márványterasz a tengerre nézett. Beduinok szolgáltak fel (jegyzeteim szerint) „mechoui”-t, ami pácolt bárányhús; „bric-a-l'oeuf”-öt, ami olajban sült mustárszósos tojásokból és ijesztő külsejű, de kitűnő ízű gombócokból állt: datolyák kecsketejben; fagyalt szerű hideg krémmel töltött édeskés uborkaszerűség... Amikor kezdtük, a nap kezdett lemenni: méregzöld pálmazorokon, hófehér villákon, sárgahomoku strandon és zöldeskék tengervízen rőtaranysugarak futkostak. Mire a méregerős, mézédés kávéhoz jutottunk, ezüsthold volt a fejünk fölött, csapdosták a partot a hullámok és szinte percenkint lett mind hűvösebb. Házigazdánk közölte, hogy a kerek udvar földött részében mozielőadásban lesz részünk: „szórakozunk, emésztünk, pihenünk, aztán majd tárgyalunk...” Kivonultunk oda s a kényelmes székeken teveszót takarókat találtunk, amelyekbe hamarosan be is burkolóztunk, olyan hideg lett a csupa-csillag marokkói éjszaka. Így esett tehát, hogy Casablancában láttam Casablancát, vagyis az azonos című filmet, amelyet klasszikusként ujtanak fel manapság moziban és TV-n. A film nemvárt magyar Morse-jelleket adott le. Rendező: Michael Curtiz — Kertész Mihály... A Kasbah-beli jelenetek egyikében pár szóhoz jutott egy „snájdig” gyarmati tiszt: Verebes Ernő... A főszereplők közül Paul Henreid (igazában Paul Freiherr von Henried porosz báró) a szerepe szerint „Laszlo” volt, mint Ingrid Bergman „férje” — a valóságban Sebők-Schill Gabrielláé... A háboru utáni évtizedekben még további hungáriádák kapcsolódtak ide: Claude Rains-nek ma Jámor Ági az özvegye... és itt Washingtonban a mult színházi szezonban, itteni fellépte után, Ingrid Bergmannak a sebész

Tauber László volt a vacsorapartnere... Ennyi magyarkodás után kanyarodom most vissza a vékonyarcu, szárazhangu McCarrens-hez, akinek a neye nagy késéssel, a film közepetáján, ütött hirtelen mellbe. Odasugtam egy kérdést. Visszasugott.

(Most itt bizalmat kérek; a fentebbi „deus ex machina” sorozathoz még egy tételt kell csatolnom s ha az tulzottnak tűnik, nem tehetek róla — jegyzet-im vannak, tanuim vannak. Kifogások a Sorshoz intézendők, amelynek nagyobb a képzelőtehetsége, mint érkeke a mi százunkize szerinti valóság iránt, és még hozzá tanukra sincs szüksége. A tény ez:)

McCarrens tengerészhadnagy apját 1943 július 23-án délután megölték irodájában. Magyar volt a gyilkos. Egy volt főnököm.

Öthasábos főcím: „ASSAILANT SHOOTS PUBLISHER. KILLS SELF”. Cimek, alcimek, „bold” paragrafusok, képek, az ország vezető lapjaiban. Innen-onnan néhány sor:

„John S. McCarrens, twice president of the American Newspaper Publishers' Association... az amerikai lapkiadás egyik vezető személyisége... megrendítő tragédia, szörnyű merénylet... A délután közepén egy magas, barna haju és bajuszu ember sietett végig a folyosón, láthatóan nagy belső feszültséggel küzdve, szivarját idegesen rágcsálva... A Forest City Publishing Co. kiadóvállalat elnöke jól ismerte a látogatót, a titkárnő rögtön bebocsátotta... Hangos beszéd, majd kiáltozás után pisztolydörrenések hangzottak ki a szobából... McCarrens kilépett az ajtón: 'Rámlőtt... segítség...!' összeesett. Benn egy karosszékekben oldalra billenve, véresen, holtan találták a látogatót... a földön egy gyöngyháznyelű revolver, amelyből előbb négy és aztán még egy lövést adott le...”

A tettes csaknem Jókaiasan regényes módon, Eugene Sue izlésének megfelelő rejtelmességgel és Balzac-mellékalak fondorlatosságával volt „titokzatos”. Neve, Herbert L. Kobrak, magyar származást

födött; kilétét pontosan nem lehetett megállapítani. Nem beszélt arról, hogy mikor került Amerikába. Egyesek tudni vélték, hogy itt született és voltak, akik szerint Rácz Lajos volt az eredeti neve, ha ugyan nem Rosenfeld Leó. Magyarul elővigyázattal, olykor kifejezést keresve, de szabatosan, sőt többnyire választékosan beszélt, oly csekély idegenes kiejtéssel, mint aminő kifogástalan angol nyelvhasználata mellett is, mint egy vékony árny, huzódott. A „Consolidated Press and Printing Co. „vezérigazgatója volt, amikor oda szerződtem 1935-ben; naponta láttam 1939-ig, néha meghívott vacsorára, vagy hallászni, és látható élvezettel beszélt „cub reporter” koráról a Chicago Tribune-nál és a St. Louis Globe-nál. A magyar élettől távol tartotta magát; az amerikai politikai életben sokféle szőtt szálakat — Ohio államnak három volt szövetségi szenátora is él ma itt Washingtonban, aki ismerte és ezek egyike, Lausche, koporsóvivő volt a későbbi tengerészhadnagy John J. McCarrrens mellett, amikor az áldozatot temették. (A másik kettő Saxbe, jelenleg igazságügy-miniszter, és Stephen Young.) Már New Orleansban dolgoztam a hadügyminisztériumnak, amikor értesültem, hogy új nagy clevelandi ujságot akar kiadni Kobrak, munkáscsoportot szervez hozzá, gépeket vásárol, hatalmas befektetések történnek, politikai támogatás van kilátásban, erős vetélytársa lesz a többi nagylap kiadónak... aztán ő maga írta nekem, hogy „nagy tervek” állnak megvalósulás előtt, de „egyesek” igyekeznek elgáncsolni. Röviddel a rémdráma előtt egy levelében, az utolsóban, így írt: „Régi terveim érlelődnek, de ennél többet nem mondhatok. A háborús helyzet következtében az előhaladás minimális. De mint tudja, elvem 'do or die'... Volt társam szokta mondani, hogy veszedelmes 'one-track mind' az enyém. Nem észlelte, hogy ez — bók.....” A szokványos három helyett öt-pontos gondolatjelet tettem ide, furcsa emlékmű gyanánt: öt lövéssel zárult ez a hézagos fejezet, amelyből magyar lábnyomok vérfoltosan kerültek az amerikai magyarság krónikájába.

